

Ker se tedaj zračni tlak po visokosti vedno zmanjšuje, mora tudi zrakova gostota po visočini postajati vedno manjša, i priti moramo dosledno do prostora, kjer je zrak tako redek, da ga ne moremo več tlakom meriti. Če vemo zakon, po katerem postaja zrakova gostota ali zračni tlak v visokosti vedno manjši, tedaj moremo tudi izračunati ozračno visočino. Ta zakon nam je znan i na njega podlagi izračunil je Laplace, da je 45 kilometrov visoko zrak tako redek, da nam ga nij mogoče v naših najboljših zračnih sesalkah narediti redkejega.

Da mora zrak na nekem prostoru nehati, daje se še na drugi način dokazati. Omenili smo uže, da se zrak vrti z zemljo okoli nje osi. Pri vseh krog sebe vrtečih telesih opazujemo silo sredobežnosti, to je ono silo, ki provzrokuje, da si prizadevajo delki oddaljiti se od središča. To prizadevanje je tem večje, čem hitreje se delki vrté, ali čem daljša pota v istem času storé. Mislimo si zdaj točko na zemlji, i navpik nekaj kilometrov od zemlje oddaljeno drugo točko. Obedve točki delate v istem času svoja pota okoli osi, a krog, katerega preteče točka od zemlje oddaljena, je dalji od kroga, katerega preteče točka na zemlji. Sredobežnost prve točke je torej večja od sredobežnosti druge. Razvidno je tedaj, da se sredobežnost zračnih delkov po visočini množi. Tej sili nasprotuje zemeljska privlačnost, katera pa postaje z visočino vedno manjša. K slednjemu moramo torej priti do prostora, v katerem ste si te sili v ravnotežju. Nad tem prostorom pa prevladuje sredobežnost, zračni delki se udajo njej i oddaljijo od zemlje. Na tej podlagi izračunana zračna visočina iznaša okoli 205 kilometrov. Dosti učenih mož se je bavilo z izračunanjem zračne visokosti. Kepler je izračunal na podlagi začetka mraka i svita, da je ozračje 76 kilometrov visoko. Delambert cenil po svojih računih zračno visokost na 72 kilometrov. Arago na 57 kilometrov. Dela Hir na 76 kilometrov. Sklepati moremo iz teh dat, da ozračje nij nižje od 45 kilometrov, a ne više od 205 kilometrov, najbrž je 80—90 kilometrov visoko.

Noša štajerskih Slovencev.

J. P.

(Dalje.)

Okoli prs na životu nosi kmet srajco, navadno iz domačega, le za praznik ali posebne svečanosti iz kupljenega platna. Srajci se tudi pravi sračica, tudi róbača ali rúbača (n. pr. v Ormužu in drugod). Na prsih nosi kmet prslek (vestelj), ki se v raznih krajih tudi telovnik, lajbeljce in lajbič imenuje. Na starih kmetih najdeš pogostoma rdeč prslek z eno vrsto svitlih belih ali pa žoltilih gúnčekov (gumbic, knofov). Take prsleke najdeš v mnogih krajih, kakor n. pr. na ptujskem polju, pri Rogátcu, Šoštanju i t. d. Take rdeče prsleke nosijo tudi kranjski Gorenci in trdití bi se smelo, da je tak rdeči prslek z belimi ali žoltimi (rumenimi) gumbami pravi karakteristikon starejše slovenske noše.

V zgornjej Radgoni in gotovo tudi dalje za ogersko in hrvatsko mejo se precej pogosto žnorami obšiti prsleki nahajajo. Vendar pa bi bilo naopáčno misliti, kakor da bi žnorasta oblačila bila iz hrvatskega prinesena nova šega, temveč je žnoranje lajbičev in sukenj stara navada slovenska in žno-

rami obšitih oblačil vidiš tudi n. pr. po Pohorju na Štajerskem, po savinjskeji dolini in še po drugod, takó da bi se smelo trditi: žnorasta oblačila so tudi znamenje starejše slovenske noše.

Ženske nosijo namestu tega, kar se na možkih prslek imenuje, ali poseben mojderc, s katerim si život okoli srede in okoli prs bolj stiskajo (pa to redko), ali pa si prsa z zgornjim delom „kitlje“ ali „klada“ pokrivajo in šče s posebnimi navzkriž črez prsa položenimi robci (tiheljni), kateri so cajgasti ali pa svileni. S samo srajco si štajerska Slovenka ne pokriva prs.

Vrh prsleka in črez rame oblači štajerski kmet jopič ali pa jankar. Jankar je navadno loži od jopiča in navadno brez podklade („fure“) in kolirja, tudi iz druge snovi kakor jopič. Na mestu jopič temu oblačilu tudi pravijo „zvunajšnji lajbeljc“ ali „zvunajšnji lajbič“, tudi „pruštof“ in „kamižola“, (slednje v Rogatecu, Čadramu, itd.); v nekotjih krajih mu pravijo tudi „rekeljc“. Najbolje se mi zdi imé jopič nasproti ženskemu občnemu imenu jopa ali jopica. Blizu ogrske meje mu pravijo čoha, ki je deljša, ko navadni jopič in iz belega, tudi sinjega sukna. Čoha je prav taka, kakor jopič belih Kranjcev, vendar pa se na Štajerskem zeló izgublja.

Jopič s svojo ne daleč pod ledja segajočo dolgostjo, s pripoggenim, po starinski tudi stoječim kolirjem, iz sukna (na Pohorskem iz rašovine in lodna) in za poletje tudi iz cajga, je občna noša slovenskega kmeta na Štajerskem.

Zraven jopiča pa na kmetih uže tudi vidiš suknjo, kakor n. pr. v zgornjej Radgoni, v Ormužu, v Rušah (iz lodnja), in gotovo šče drugod. Po južnih straneh Pohorja se vidijo pogosto na kmetih lodnaste suknje z zelenimi „avšlogi“ (obšivi) z zelenim kolirjem in zelenimi zapestnicami. Vendar pa se šče, kakor drugod po Slovenskem, tako v obče tudi na Štajerskem kmet in „škric“ pisano gledata.

Po zimi nosi štajerski kmet mesto jopiča raji kožuh (črn, bel ali rjav) ali pa sivo, lodnasto, dolgo suknjo („burnus“). Siva suknja čem dalje kožuh premaguje. Vzrok temu je večja trdnost sive lodnaste suknje nasproti slabemu, mokremu vremenu; nekaj pa tudi — moda. —

Kar je možkemu jopič, to je štajerskeji kmetici jopica tudi jopa. Jope so mnogo krajše nego jopiči, segajo jedva do pasa, in se života tesno oklepajo. Narejena so iz najrazličnejših snovin: iz sukna, svile, žameta, cajga, lodna, raševine, po premoženju in potrebi.

Rokavi so šče nedavno bili pri sredi jako košati, pri pesteh bolj tesni; kolir širok in nazaj prišit, pa tudi brez kolirja. Jopica je na prsih bila jako gubasta in na razne načine našita in prešita. Starih dolgih jop z rdečim podkladkom, katerim se na Kranjskem „raš“, na Štajerskem „dolga jopa ali dolga jopica“ pravi, je zdaj malo, malo videti, zato pa se modne jope, kakor kacomajka (kojo okoli Slov. Bistrice tudi „kvaternico“ imenujejo), svaverl, bonžur i. t. d. vedno bolj med kmeticami širijo. Kar je pri kmetu suknja, to je pri ženski kacomajka, obleka mode in napredka. Kožuhov dolgih in kratkih se na ženskah vedno menj vidi, zato pa dolgih rut zamotalk več, posebno nedaleč od mest.

Črez spodnji del života, okoli ledij do nog slovenski kmet nosi hlače, katerim se po materijah različno pravi. Nij šče dvajset let tega, kar so slovenski kmetje sploh le „irhaste“ hlače nosili. Dan današnji jih je na Štajerskem uže redko videti; samo starejši ljudje jih šče nosijo, in uže v malo krajih, kakor n. pr. na ptujskem polju, v Rogatecu, za Sotlo, pod Pohorjem i. t. d.

V slovenskih goricah nosijo se, le pri delu ne, irhaste hlače, pa ne tako ozke kakor na Kranjskem in drugod po Štajerskem. Nosijo jih v črevljih do pod kolen in jim pravijo: „hlače za sare“ t. j. hlače v skornjah. Tako jih nosijo od Radgone naprej za mejo, kakor tudi na ogerskem Slovenskem. Dolgim do pet segajočim hlačam pravijo okoli Radgone do Ormuža in blizo okrog, ako so iz platna, „breguše“, drugod se nahaja imé „brgeše“ — hlače.*) Brgeše so dolge hlače, tedaj to, kar „pantaloni“ ali francozki „inexpressibles.“ Košate, bele breguše zovejo se v Slov. Goricah tudi „behête.“

Šče eno imé je hlačam, kadar so jako široke in iz belega platna narejene, najme „bize“, kakor jim pravijo Štajerci v mnogih krajih, n. pr. za Sotlo, na Poljskavi in drugod. Take „bize“ nosijo „Bizjaki“, t. j. Hrvati za jugo-vztočno mejo Štajerskega; se ve da se „breguše“ štajerskih „Doljancev“ od teh biz samó po imenu razločujejo, med tem ko „brgeše“ niso samo „bize“ ampak vsake hlače: ozke in široke, kratke in dolge. O teh čudnih imenih bi bilo zanimivo, kaj več od našega vrlega Davorina slišati.

Po južnej strani Pohorja nosijo fantje lodnaste hlače z zelenimi všvi po sredi od aržeta (žepa) do konca hlačnice, kakor Pohorci sploh sivo in zeleno barvo radi imajo, — Kratke hlače z nogavicami, pravo gorsko nošo, nosijo kmetje okoli Slovenjega Gradca in pri Jarenini. Sploh pa so na Štajerskem dolge hlače najbolj v navadi.

Okoli ledij so nekaj slovenski kmetje široke kožnate páse („pojás“) nosili; ali odkar so „evancigarice“ izginole, šli so tudi pási za njimi. Sedaj se pási šče samo za vzdržavanje hlač nosijo, in fantje je nosijo radi z umetno zarobljenimi, gostimi luknjicami, v katerih tiči medovina za večo trdnost. V irhastih hlačah nož in vilice v posrebrjenih rogovih nositi, dan današnji nij več navadno in se sila redko najde. —

Ženske nosijo okoli spodnjega dela života dolge kitlje ali janke, po starem krila imenovane. Janka navadno sega zgoraj nad pas in pokriva tudi večí del prs in hrhta ter je pri vrhu izrezana in brez rokavov. Temu zgornjemu delu janke se pravi mojdrc. Janko z rokavi, ktera je preje bila samo gospodska noša, zdaj pa je uže tudi navadna kmetska obleka, imenujejo Štajerke „klad“ ali „kladelj.“

Na Štajerskem sta mojdrc in krilo iz ene snovi narejena in tedaj ene barve; svoje dni, kakor šče dan danes na Kranjskem, ste bili obe obleki razločeni in mojdrc posebno lepo okinčan in obrobljen. Gotovo kladi našemu ženstvu ne stojé takó dobro, kakor posebni mojdrci in janke, ker so kladi preveč enolični in nekako pretesni proti prostej in različnej noši belih, gubastih rokavev in lično k životu pritisnenih mojdreev.

Janke se sedaj malo kedaj delajo iz domačega belega platna; svoje dni, šče pred kakimi tridesetimi leti pa so bile sploh iz domačega platna; dan današnji se vidijo šče sim ter tja po Pohorju. Navadno so janke iz sinjega „druka“ in različnih zgoraj uže naštetih „cajgov“.

Da so tudi „obročí“ („rajfi“) našemu kmetskemu ženstvu tu pa tam uže neobhodni postali, je uže gori bilo omenjeno. Košato se nositi, je splošna slabost Slovenk. Moj dopisnik z gornje Ložnice nad Slov. Bistrico trdi, da véasih ženske na Pohorju „kitelj po deset do dvanajst na se oblečejo

*) Brgeše, breguše i. t. d. izvira od lat. bracca; Furlani jim pravijo „bergesiš“. Pis.

z lodnastimi in raševnatimi vred.“ Poprek pa jih Štajerska nosi samó po pet do šest. Okoli pasa so nekđaj ženske sploh „verige“ ali pa trakove nosile; sedaj „verigo“ vidiš samó šče na kakej starej mamiči, redkokrat na dekletih.

(Dalje pride.)

Archiv für slavische Philologie, izdaje V. Jagić.

Naznanja K. Glaser.

Gotovo je zanimivo, da nam Slovanom izhaja v glavnem mestu Nemčije časopis, ki se peča s slovanskim jezikoslovjem. Zorinim čitateljem morda vstrežem, če jim prvi del prvega zvezka po obsežku popišem: ima sledečo tvarino. I. Studien über das altslovenisch-glagolitische Zographos-Evangelium str. 1—55, Jagić; II. Das russ. dvumja, tremja, četjrumja; Ein altbulg. Lautgesetz str. 56—59 A. Leskien; III. Ueber den Einfluss der alttöech. Literatur auf die altpoln. str. 60—80, Nehring; IV. Die christlich-mythologische Schicht in der russ. Volksepik str. 82—133, Jagić; V. Beiträge zur slav. Mythologie (Veles, Volos und Blasius) str. 134—151 Krek; kleine Mittheilungen str. 152—160, med kterimi gosp. prof. Miklošič list objavlja, ki ga je Niebuhr 10. jan. 1823 iz Rima Kopitarju pisal.

Jako važen je prvi spis, v katerem razpravlja prof. Jagić posebnost staroslovenskega jezika v Zographos-Evangeliju, in sicer, kako se polglasnika **ѣ** in **ѧ** rabita; spis se bo nadaljeval in bo vvod kritičnemu izdanju omenjenega evangelija; Jagić sam ga je leta 1872 in 1874 v Petrogradu prepisal in ga zdaj študira. Vsi strokovnjaki mu gledé slovanskega jezikoslovja največi važnost pripisujejo, ker spada v ono vrsto staroslovenskih spomenikov, na katero nobeno slovansko narečje nij vplivalo. Gosp. prof. Miklošič ga stavi v svoji najnovjši staroslovenski slovnici: Altslovenische Formenlehre in Paradigmen Wien 1874 Einleitung XIII na prvo mesto pisajé: I. Das evangelium aus dem kloster Zographos auf dem berge Athos, 304 blätter, von denen 17 (41—57) jüngerem Ursprungs, jetzt in der öffentlichen Bibliothek in Petersburg. Ker se Miklošič pri svojih študijah posebno na panonsko slovenske spominke ozira, h kterim tudi omenjeni evangelij spada, se njegova nova slovnica od poprejšnih, kakor sam pripoveduje Einleitung XXXII bis XXXIII v sledečem razločuje: I. Dat. plur. rabѣмъ, selѣмъ namesto rabomъ, selomъ; II. Instr. sing. samostavnikovih in pridevnikovih them na ѧ namesto na oѧ: rybѧ namesto: ryboѧ; III. Loc. sing. konsonantičnih them na e: crѣкѣve namesto crѣкѣvi; IV. Gen. in dat. sing. sestavljene skladnje na ajego ujemu: dobrajego, dobrujemu namesto: dobraago, dobruumu. V. III. pers. sing. in plur. praes. na tѣ namesto na tѧ: pletѣтѣ, pletѧтѣ namesto pletetѣ, pletѧтѣ; VI. III. pers. dual na te namesto na ta: vedeta vedete namesto: vedeta, vedeta; VI. Imper. bijate, pišate namesto bijte, pišite; VIII. Spona e med deblo in osobila II. in III. pers. dual in II. plur. v imperf.: pletѣašeta, pletѣašete namesto: pletѣasta, pletѣaste; IX. ѧ namesto y v part. praes. act.: pletѧ namesto: plety; in konečno X. Part. praet. act. hvalѣ je starši, hvalivъ mlajši oblika. Jagić zagotavlja, da hoče važnemu staroslovenskemu spominku častno izdajo priskrbeti.

Sploh pa je želeli, da bi Archiv f. slav. Philologie obilno podpora med Slovenci našel.